luovat | LUOVAN TYÖN TEKIJÄT JA YRITTÄJÄT

Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi työttömyysturvalain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta

- Hallitusohjelman mukaan ”hallitus ratkaisee kulttuurialan ja luovien alojen tekijöiden sosiaali- ja työttömyysturvaan liittyviä ongelmia osana sosiaaliturvauudistusta. Erityistä huomiota kiinnitetään freelancereiden asemaan.”
- Lausuntokierroksella oleva esitys sisältää useita kohtia, jotka ovat ristiriidassa edellä kuvatun, taiteilijoiden ja freelancerien työttömyys- ja sosiaaliturvaa koskevan erityiskirjauksen kanssa
- Työllistymisen kannustavuuteen liittyvät kirjaukset ovat luovien alojen kannalta tarpeettomia, koska luovan alan työmarkkinat ovat erittäin paljon keskimääräistä joustavammat (keikkatyö pääsääntö kuukausipalkan sijaan) eikä toimialalla ole niitä työhönkannustamisongelmia, joita lakiesityksellä pyritään korjaamaan.
- Edellisen pohjalta esitämme konkreettisia muutoksia ja rajauksia esitykseen, jotta esityksen ristiriidat hallitusohjelman kulttuurialaa ja freelancereita koskevan erityiskirjaukseen saadaan poistetuksi

Luovan työn tekijät ja yrittäjät ry kiittää mahdollisuudesta tulla asiassa kuulluksi. Koska edustamme pääasiassa yksityisiä kulttuurialoja ja taiteen ammattilaisia, rajaamme lausuntomme koskemaan vain edustamaamme toimialaa.

1. Hallituksen esityksen tavoitteet

Hallituksen esityksen tavoitteena on esityksen mukaan ”yksinkertaistaa työttömyysturvajärjestelmää ja lisätä työllisyyttä parantamalla työllistymiseen liittyviä kannustimia.”

Esitystä tehtäessä näkyy ajatellun pääasiassa perinteistä palkkatyötä tavallisilla työmarkkinoilla. Julkisuudessa olleiden tietojen mukaan joillakin toimialoilla esiintyy samaan aikaan työttömyyttä ja työvoimapulaa. Työttömiä halutaan kannustaa työn vastaanottamiseen työttömyysturvan muutoksilla.

2. Luovat alat toimivat toisin

Tilanne ei kuitenkaan ole kaikilla toimialoilla samanlainen. Koska luovien alojen työmarkkinat toimivat eri tavalla, hallituksen esitys ei suurelta osaltaan sovellu eikä ole tarpeen niille.

Perinteisen kuukausipalkkaisen työn sijaan kulttuurin ammattilaiset tekevät useimmiten ns. keikkatöitä. Muusikot soittavat esiintymispalkkioilla, näyttelijät kootaan tv-, elokuva- ja teatteriproduktioihin hankekohtaisesti päiväpalkoin, taidemaalarit saavat palkkionsa, kun taulu myydään.

Silloin, kun projekteja tai keikkoja ei ole, tällaisella työmarkkinalla myöskään palkkoja ei makseta. Siksi kulttuurialan työmarkkinat ovat poikkeuksellisen joustavat; itseasiassa mitään joustavampaa olisi vaikea kuvitella.

Olemassa oleva työvoima on tarvittaessa helposti saatavilla. Mikään näytelmä ei ole jäänyt esittämättä, taulu maalaamatta tai sävellys säveltämättä siksi, että taiteilija olisi mieluummin tekemättä työtään, jos sellaista on tarjolla.

3. Luovista aloista oma kirjauksensa hallitusohjelmassa

Koska luovien alojen työmarkkinat toimivat eri tavalla, niiden työttömyysturvassa on omat erityiset ongelmansa. Siksi myös hallitusohjelmassa on niiden työttömyys- ja sosiaaliturvasta oma erityinen kirjauksensa.

Se kuuluu näin: *”Hallitus ratkaisee kulttuurialan ja luovien alojen tekijöiden sosiaali- ja työttömyysturvaan liittyviä ongelmia osana sosiaaliturvauudistusta. Erityistä huomiota kiinnitetään -freelancereiden asemaan. Huolehditaan taiteen vapaudesta, tekijöiden hyvinvoinnista, osaajien riittävyydestä ja työmarkkinan toimivuudesta.”*

Hallituksen esitystä ei tule toteuttaa ottamatta huomioon tätä ”lex specialis”-kirjausta.

4. Esitystä korjattava luovien alojen/itsensätyöllistäjien osalta

Edellä on todettu, että hallituksen esitys on tehty lähinnä muita toimialojen silmällä pitäen, eikä sitä tehtäessä ei ole otettu huomioon hallitusohjelman lex specialis-kirjausta luovien alojen ja freelancereiden työttömyys- ja sosiaaliturvan ongelmien ratkaisemisesta.

Silti esitys koskettaa vahvasti luovien alojen ammattilaisia, koska suuri osa heistä tekee osa-aika- ja keikkaluonteista työtä. HE:n mukaan sekä ansiopäivärahan

määrää koskevat vaikutukset että vaikutukset työssäoloehdon täyttämiseen kohdistuvat nimenomaan niihin henkilöihin, joiden työssäoloehtoon luettava työhistoria on rikkonainen. Näin luovilla aloilla on.

On osin ymmärrettävää, ettei tällaisella valmisteluaikataululla ole pystytty huomioimaan luovien alojen erityisolosuhteita. Tämä asia tulee kuitenkin ennen eduskuntakäsittelyä korjata, koska hallitusohjelmassa on erityismaininnat freelancereista ja luovien alojen tekijöistä.

> *Koska kulttuurin ammattilaiset tekevät usein ns. keikkatöitä, kulttuurialan työmarkkinat ovat poikkeuksellisen joustavat. Siellä ei tarvita joidenkin muiden alojen tarpeisiin ajateltuja työllistymisen lisäkannustimia, vaan kulttuurialan ja freelancerien tyypillisten ongelmien korjaamista hallitusohjelman mukaisesti. Esitämme seuraavassa konkreettisia keinoja parantaa hallituksen esitystä, niin että se olisi näiltä osin linjassa hallitusohjelman kulttuurialaa koskevien kohtien kanssa.*

4.1. Työssäoloehdon kertymisajan pidentäminen

Ehdotus työssäoloehdon pidentämisestä nykyisestä 26 kalenteriviikosta eli noin kuudesta kuukaudesta 12 kuukauteen vaikeuttaa merkittävästi ansiosidonnaisen tai peruspäivärahan piiriin pääsyä luovilla aloilla.

HE:n mukaan esitetty muutos koskettaisi käytännössä erityisesti ”henkilöitä, joiden työssäoloehto nykysäännösten mukaan olisi kertynyt useista erillisistä työssäolojaksoista, erityisesti, jos työjaksot olisivat lyhyitä. Tällaisten henkilöiden osalta muutos voi merkitä, että työssäoloehtoa ei kerry.” Hallituksen esityksessä tätä muutosta, eli syytä työssäoloehdon aikaikkunan pidentämiseen noin kuudesta kuukaudesta 12 kuukauteen, ei perustella laisinkaan.

> *Koska luovilla aloilla toimitaan pääosin keikka- ja projektipohjalta, työssäoloehdon pidentäminen 12 kuukauteen on luovien alojen ja itsensätyöllistäjien kohdalta kohtuutonta. Sen tulee pysyä nykyisen mittaisena.*

4.2. Työssäoloehdon euroistaminen

Työssäoloehdon muuttaminen aikaperusteisesta tuloperusteiseksi on sen sijaan kannatettavaa. On kuitenkin huomioitava, että muutoksen myötä mm. luovia ja esityksellistä työtä sisältäviä aloja koskeva erityissääntely poistettaisiin laista, joten edelleen lainsäädännössä on varmistuttava siitä, että muutos palvelee perinteisestä päivätyöstä poikkeavia keikkaluonteisen ja epäsäännöllisen työn aloja.

HE:ssa todetaan esitetystä työssäoloehdon kokonaisuudesta, että esityksen mukainen maksuperiaatteella kertyvä tuloperusteinen palkansaajan työssäoloehto voi vaikuttaa siihen, miten nopeasti työssäoloehto kertyy nykytilaan verrattuna, minkä suuruiseksi ansiopäiväraha muodostuu ja lisäksi siihen, riittääkö ansainta työssäoloehdon täyttymiseen vai syntyykö henkilölle oikeus ainoastaan työmarkkinatukeen. Osa uuden 12 kuukauden mittaisen työssäoloehdon täyttäneistä työnhakijoista saisi jatkossa nykyistä matalampaa ansiopäivärahaa. Tämä epävarmuus koskee epäsäännöllisessä osa-aikatyössä tai niin kutsutussa keikkatyössä työllistyneitä palkansaajia.

> *Koska luovilla aloilla tällainen työntekotapa on yleistä, hallituksen esitykseen tulee vielä lisätä kokonaisarviointi siitä, miten muutosesitys samalla ratkaisee kulttuurialan ja luovien alojen tekijöiden sosiaali- ja työttömyysturvaan liittyviä ongelmia ja huomioi erityisesti freelancereiden aseman hallitusohjelmakirjauksen mukaisesti.*

4.3. Suojaosasta luopuminen

HE:n mukaan nykyisen kaltainen suojaosa parantaa työttömien kannustimia ottaa vastaan osa-aikaista tai lyhytkestoista työtä. Työttömien kannustimet tehdä osa-aikaista työtä ovatkin yleisesti ottaen toimivat.

Työttömyysturvan suojaosa – eli työttömän oikeus ansaita jonkin verran työttömyyskorvauksen siitä leikkautumatta – oli osa Kataisen hallituksen tekemää kannustinloukkujen purkamista. Samalla se ylläpitää työttömän työkykyä.

Suojaosasta luopuminen vaikuttaisi erityisesti heihin, jotka työskentelevät aloilla, joissa työ on tyypillisesti osa-aikaista tai keikkaluonteista, ja joissa toimeentuloa täydennetään sovitellulla työttömyysetuudella. Tämän kohdan vaikutus luovan alan ammattilaisiin olisi erittäin vahingollinen.

Suoja-osan poiston tarkoitus on kannustaa työttömiä ottamaan vasta tarjolla olevaa kokopäivätyötä. Koska luovien alojen työmarkkinat toimivat eri tavalla, esitys

ei sovellu eikä ole tarpeen niille. Perinteisen kuukausipalkkaisen työn sijaan kulttuurin ammattilaiset tekevät useimmiten ns. keikkatöitä. Muusikot soittavat esiintymispalkkioilla, näyttelijät kootaan tv-, elokuva- ja teatteriproduktioihin hankekohtaisesti, taidemaalarit saavat palkkionsa, kun taulu myydään. Silloin, kun projekteja tai keikkoja ei ole, tällaisella työmarkkinalla myöskään palkkoja ei makseta.

> *Koska luovalla alalla pääsääntö on keikkatyö kuukausipalkan sijaan, työttömyysturvan suojaosan poistaminen ei kannusta työllistymään vaan päinvastoin kannustaa olemaan ottamatta työkeikkaa vastaan. Kun työn vastaanottaminen leikkaa itsensätyöllistäjän työttömyyskorvausta, se vähentää työttömän taloudellista intressiä ottaa keikkatyötä vastaan, heikentää työkyvyn säilymistä ja synnyttää työvoimaongelmia luovan alan yrityksille.*

4.4. Lapsikorotuksen poistaminen

Jos ja kun lakimuutoksen tavoitteena on kannustaa työttömänä olevaa henkilöä vastaan ottamaan tarjolla olevia työpaikkoja, olisi syytä tehdä lisäselvityksiä lapsikorotusten suhteen.

Lapsikorotukset perustuvat siihen tosiasiaan, että lapsiperheellä on enemmän kuluja kuin lapsettomilla. Koska esitys ei muuta tätä perusasiaa, tämä tarve kanavoituisi näin ollen jotain muuta kautta yhteiskunnan maksettavaksi.

Näin myös hallituksen esityksessä todetaan. Ajatuksena lienee harkinnanvarainen tuki, jota henkilön tulisi alkaa itse hakea sosiaalitoimesta heti työttömäksi jouduttuaan. On syytä selvittää, yksinkertaistaisiko tämä todellisuudessa palveluita ja mitkä sen kustannusvaikutukset olisivat. Onko järkevää totuttaa kaikki työttömäksi jääneet lapsiperheet käyttämään sosiaalipalveluja ja miten hyvin sosiaalitoimen resurssit sen jälkeen enää riittäisivät hoitamaan nykyisiä tehtäviään.

Lapsikorvausten poisto on esimerkki esityksen niistä osista, jotka alentavat työttömyysturvaa sen työttömyyden ensimmäisestä päivästä alkaen. Tällä on merkittävä periaatteellinen ero niihin esityksiin nähden, joissa työttömyyskorvausta tietyn ajanjakson jälkeen porrastetaan alaspäin.

Työpaikan menettäminen on rankka paikka. Jatkovalmistelussa tulisikin arvioida sitä, mikä työttömyyden ensimmäisten kuukausien aikana edistää ja mikä heikentää työttömäksi jääneen henkilön kykyä hakea uutta työpaikkaa. Siksi pitäisi sel-

vittää, edistääkö tällainen, erityisesti lapsiperheisiin kohdistettu leikkaus, tosiasiassa työttömäksi joutuneen henkilön työn hakemista ja työllistymistä, vai kasvattaako se sen sijaan byrokratiaa ja siten enemmänkin lisää kustannuksia.

> *Jatkovalmistelussa tulisi arvioida suurella vakavuudella sitä, mikä työttömyyden ensimmäisten kuukausien aikana tosiasiassa edistää ja mikä heikentää työttömäksi jääneen henkilön kykyä hakea uutta työpaikkaa sekä mikä tuon vaiheen uudistuksista tosiasiassa kasvattaisi byrokratiaa ja kustannuksia.*

5. Luovien alojen tarvitsemat erityistoimet

Koska luovien alojen työmarkkinat toimivat eri tavalla, niiden työttömyysturvassa on omat erityiset ongelmansa. Siksi myös hallitusohjelmassa on niiden työttömyys- ja sosiaaliturvasta oma erityinen kirjauksensa: *”Hallitus ratkaisee kulttuurialan ja luovien alojen tekijöiden sosiaali- ja työttömyys-turvaan liittyviä ongelmia osana sosiaaliturvauudistusta. Erityistä huomiota kiinnitetään -freelancereiden asemaan. Huolehditaan taiteen vapaudesta, tekijöiden hyvinvoinnista, osaajien riittävyydestä ja työmarkkinan toimivuudesta.”*

Hallituksen esitystä ei tule toteuttaa ottamatta huomioon tätä ”lex specialis”-kirjausta. Hallituksen esitykseen tulee lisätä kokonaisarviointi siitä, miten muutosesitys samalla ratkaisee kulttuurialan ja luovien alojen tekijöiden sosiaali- ja työttömyysturvaan liittyviä ongelmia ja huomioi erityisesti freelancereiden aseman hallitusohjelmakirjauksen mukaisesti.

Yleisesti voidaan todeta, että perusoikeuksia ja laajasti kansalaisia koskettava lainsäädäntömuutosesitys on annettu todella lyhyellä aikataululla. Esityksessä todetaan, että aineistorajoitteiden sekä käyttäytymisvaikutusten arvioinnin vaikeuden takia arvioihin liittyy merkittäviä epävarmuuksia. Käytetyt aineistot eivät sisällä edustavia otoksia kaikista ansiopäivärahan saajista eivätkä sisällä kaikkia tietoja, joita muutosten yksityiskohtainen arviointi edellyttäisi, joten arvioihin liittyy varaumia. Tämä ei vastaa hyvää lainsäädäntötapaa ja asia on syytä korjata.

Kokoaikatyön vastaanottaminen on luovilla aloilla hankala käsite, sillä lähtökohtaisesti kokoaikatyötä on harvoin tarjolla ja vain harvoin työteko perustuu työtunteihin. Koska kulttuurin ammattilaiset tekevät usein ns. keikkatöitä, kulttuurialan työmarkkinat ovat poikkeuksellisen joustavat.

Siellä ei tarvita muille aloille ajateltuja työllistymisen lisäkannustimia, vaan kulttuurialan ja freelancerien tyypillisten ongelmien korjaamista hallitusohjelman mukaisesti.

Näitä ovat muun muassa seuraavat:

> *1) Koska ”omassa työssä työllistymisen” -käsite on sekä liian tulkinnanvarainen, sekaannusta aiheuttava että tarpeeton, se tulee poistaa laista*
>
> *2) Työttömyysturvalaissa tulee tarkemmin tehdä rajanveto päätoimisen ja sivutoimisen yrittäjyyden välillä, jotta osittain itsensätyöllistäjinä tai yrittäjinä työllistyvät voivat paremmin ennakoida asemansa työttömyysturvassa. Nykyinen lainsäädäntö ja toimintamallit antavat paljon epävarmuutta aiheuttavaa tulkinnanvaraa viranomaisille.*
>
> *3) Yhdistelmävakuutuksen kehittäminen. Hallitusohjelman mukaan ”hallitus tunnistaa työelämän muutoksen, jossa yrittäjyys ja palkkatyö eri elämänvaiheissa ja jopa rinnakkain ovat yhä useamman työikäisen tapa ansaita elantonsa. Hallitus valmistelee puoliväliriiheen mennessä mallin yhdistelmävakuutukseksi parantaakseen niiden henkilöiden sosiaaliturvaa, jotka toimivat samaan aikaan yrittäjinä ja palkansaajina”.*

Espoossa 20.11.2023

Laura Kuulasmaa
Puheenjohtaja

Lauri Kaira
Edunvalvontajohtaja

Luovan työn tekijät ja yrittäjät ry:n jäsenjärjestöt ovat:

- Audiovisual Producers Finland – APFI ry
- Avate -Audiovisuaalisen alan tekijät ry
- Gramex äänitemusiikin tekijänoikeusjärjestö ry

- Kirjallisuuden tekijänoikeusjärjestö Sanasto ry
- Kopiosto ry
- Musiikkituottajat – IFPI Finland ry
- Suomen elokuvatoimistojen liitto ry
- Suomen Musiikkikustantajat ry
- Suomen Muusikkojen Liitto ry
- Suomen Säveltäjät ry
- Säveltäjäin Tekijänoikeustoimisto Teosto ry
- Suomen Musiikintekijät ry
- Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskus ry – TTVK
- Kuvasto visuaalisen alan taiteilijoiden tekijänoikeusjärjestö ry